

Prozaični humanizem s podeželja

Alexander Payne: Nebraska
Anže Zorman

Ob sorazmerno skromnem opusu režiserja Alexandra Payna je precej zanimivo, da je bilo moč že pred ogledom filma *Nebraska* (2013) anticipirati njegovo osnovno razpoloženjsko premeno. Izvzemši prva Paynova filma, v katerih je prvenstveno operiral s satiro, so naslednji trije že izkazovali njegovo izrazito melanholično in ambivalentno razmerje s kompleksnostjo družbene stvarnosti. Čeprav se je z vsakim od teh del osredotočil na drug družbeni sloj, se je kot rdeča nit vlekla neka grenkoba ob frivolnosti usode, pospremljena z enakovredno očaranostjo nad njenimi proizvodi. Vsa ta tri dela, se pravi *Potomci* (The Descendants, 2011), *Stranpota* (Sideways, 2004) ter *Gospod Schmidt* (About Schmidt, 2002), so bila tudi filmi ceste in kot taka zelo pripraven žanr, da se z geografsko in rutinsko razmeščenostjo kristalizirajo značajji protagonistov. Ti skozi pripovedi teh filmov, pač z nujnim impetustom tragedije, vsak po svoje tudi dozori.

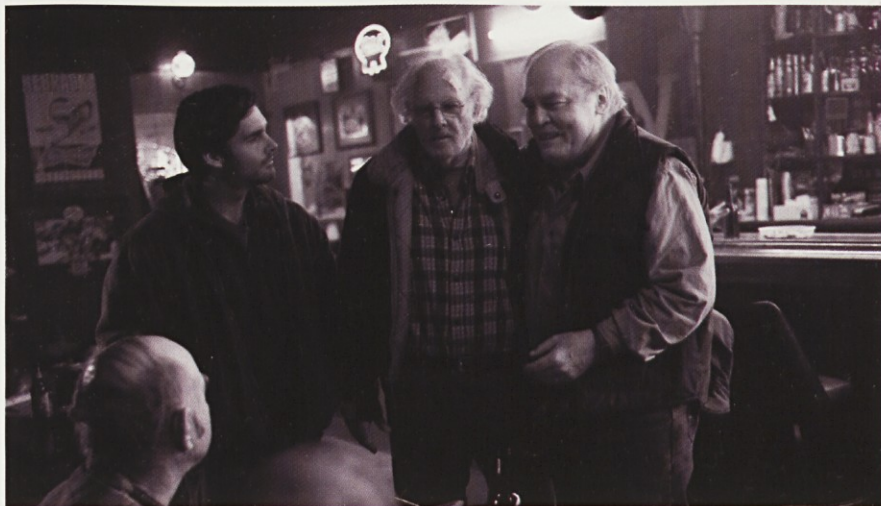
Tovrsten psihološki fokus je bil kompenziran z nič kaj izrazitim političnim ali družbenim komentarjem. Produciranje statusa quo je sicer tako rekoč strukturna agenda sredinske filmske industrije, ki ima zaradi obvezne množične potrošnje svojih izdelkov nujno omejene horizonte, pa najsi bodo ti vsebinski ali pač slogovni. Vseeno je moč sprejeti Paynov odgovor, podan v nekem intervjuju, da gre po njegovem vsaj pri *Nebraska* za političen film. Poleg tega, da nakaže anomične raztrganine podeželske skupnosti, je takšen tudi v svojem nadaljevanju intenzivne individualne obravnave protagonistov prejšnjih treh celovečercer. Podstat te plati političnosti je njegova sočutna obravnava raznovrstnih grehov in zmot filmskih likov, empatična umetnost pa skorajda ne more biti drugačna kot politična, saj s tem naslavlja prav modus operandi obstoječih družbenih razmerij, in sicer neizogibno obsojajoče gledanje drugačnosti in drugačnih.

Pri tem pa vsaj tu ne govorimo o klasičnem obsojanju manjšin ter margine, ki ima sicer najbolj konkretne družbene učinke. Med gledanjem filma *Nebraska* se človek namreč večkrat spomni na drugo stran, na kulturni prezir do ruralcev in na specifično satiro, kakršno recimo pogosto izkazuje brata Coen v svojem safariju med obskurnimi in bizarnimi primerki človeške vrste. Ti primerki so namreč v *Nebraska* obravnavani s precej več razumevanja in spoštovanja, še vedno pa tudi čudenja.

Kar se tiče zgodbe, je ta roko na srce precej klišejska in žanrski pravovernosti filma ceste je pridružen še standardni filmski trop očeta ter sina, ki se na tej cesti na novo spoznavata. Do odhoda na pot pride, ko dementni in nič kaj priljudni stari Woody Grant (s permanentno osuplim in zablodelim izrazom na obrazu ga izjemno odigra Bruce Dern, ki je bil za vlogo že nagrajen na lanskem canskem festivalu) po pošti dobi obvestilo,

da je zadel milijon dolarjev. Seveda gre pri tem le za zabljen in podel marketinški trik, ki pa Woodyja vendarle požene v manične poizkuse, da se prebije v 1.200 km oddaljeno Nebrasko in tam prevzame obljubljeni nagrado. Senilen in brez vozniškega dovoljenja se tega poizkuša lotiti kar peš, ob robu avtoceste. Ko njegov nič kaj karizmatični, a tipično paynovsko osamljeni sin David (Will Forte) ugotovi brezupnost racionalnega prepričevanja očeta o nesmiselnosti projekta, ga v potrpežljivo samaritanskem in skozi cel film dokaj statično prezentnem potasu odpelje na pot.

Spotoma se ustavita v Woodyjevem rodnem kraju Hawthorne, kjer se sestaneta z njegovo družino, srečata njegove stare znanke in prek drobcev pogovorov se počasi izrišejo, ne pa tudi opravičijo, raznorodne značajske poteze glavnega lika. Vendarle pa se do konca filma pravzaprav ne zgodi nič izjemnega. Tekom te nič kaj posebne poti s sinom ter pozneje še preostalima članoma ožje družine ne srečajo kakšnih izstopajočih tipov, kot jih recimo gospod Straight v Lynchevem podobno počasnem in tudi sicer sorodnemu filmu ceste *Resnična zgodba* (The Straight Story, 1999). Protagonisti ob tej poti so kratko malo običajni. Nek gospod ima sicer navado, da dan za dnem nepremično sedi in opazuje mimovozeče avtomobile, dobršen del preostalih pa v glavnem strmi v televizijo. A s tem film *Nebraska* obrne običajno prizmo in pravzaprav predstavi svoj etični kredo, da tega življenjsko stilskega materiala ne artikulira kot otopelost in neko nujno inferiorno kulturno formo. Kadriranje sicer ni povsem nevtralnno in Payne si privoščiči kar nekaj humorja na račun svojih likov, obenem pa tudi ne štedi s prikazi nepreštevnihi primerov zlobe ter majhnosti. A takšen je pač človek in njegov (med naborom lokalcev Hawthorna precej uboren) kulturni ter samospoznavni kapital sta le ena od obrazov njegove človečnosti. Narcistični spektakel osebnosti je predvsem stvar (sub)urbanega

okolja, imperativi nenehne vzhičenosti in samoizpolnitve pa so ideologija vsakdana, ki je pravzaprav precej manj univerzalna, kot se morda zdi tistim, ki so najverjetneje tipični primerki klientele tega filma.

V tej ekonomičnosti značajske barvitosti se tudi ujmeta oblika in vsebina filma. Kot pravi Payne, si je že dolgo želel posneti črno-bel film, in ko je prebral scenarij, ki ga je spisal Bob Nelson, je končno našel tisto, s čimer bi bilo mogoče tovrstni film obojesmerno osmisлити. »Zdelo se mi je primerno, da uporabim tehniko, tako preprosto kot življenje, ki jih opisujem,« je nekje dejal. Vzporedno s to, recimo temu tehnično regresijo, je Payne govoril tudi o svoji želji po snemanju nemega filma in na nek način je *Nebraska* tudi meditacija na temo tovrstne obravnave filmskega materiala. Pogovori se namreč zdijo bolj kot nujna koncesija narativni koheziji in komični vložki jezikave, zagrenjene in hkrati zelo vitalne Wayneve žene Kate (igra jo markantna in vitalna June Squibb, ki je podobno vlogo igrala že v filmu *Gospod Schmidt*) morda kar preveč agresivno režejo v melanholično tkanino filma, v katerem so najmočnejši trenutki nemi pogledi protagonistov v puščobne

vijuge družbeno opustošene ruralne krajinne. Že glasbena spremljava, ki jo je za film spisal član znamenitega tria Tin Hat Mark Orton, je dovolj zgovorna o otožnosti te centralne, pa hkrati periferne Amerike, ki ji političnoekonomski ustroj dežele že dolgo ni več naklonjen. Nemara velja dodati, da stagfalijska Nebraska v letu 2013 pač ni sveže porecesijski *Pariz - Teksas* (Paris, Texas, 1984, Wim Wenders) iz sredine 80. let, ko je bilo socialno opustošenje neoliberalne agende še sorazmerno nov pojav in je bilo *americano* moč snemati v barvah tudi brez ironije.

Meditativna, intimna, po svoje mila in obenem grenka *Nebraska* morda ne dosega prezenca prejšnjih treh celovečercev, ki so v epskosti filmskega zamaha bolj velikopotezni. A po drugi strani jih ... ne ravno presega, prej bi lahko rekli, da jih ta načrtno droben in nič kaj posebno oskarjevsko modeliran film (ob tem je seveda izjema trmasti in obenem resignirani obraz Brucea Derna) s svojim toplim humanizmom, strpno obravnavo človeških pomanjkljivosti ter prepričljivo eksplikacijo družinskih vrednot preprosto zaobide.

Pretresljivo kadrirana krajina, vseprisoten mehak humor ter nostalgično otožna glasbena tema na nek način tudi kompenzirajo žanrske obrazce ter patetično populistične poteze zgodbe, ki se nizajo skozi ta paynovsko prijeten in kot melasa mehkoben film. Konec koncev ambicijam filma ni nujno vedno potrebna proizvodnja nečesa presežnega, pa tudi družbena kritika ni nujno priostrena na nož in nenazadnje tudi svet, prozaičen kot je, ni nujno vedno barven.

Narcistični spektakel osebnosti je predvsem stvar (sub)urbanega okolja, imperativi nenehne vzhičenosti in samoizpolnitve pa so ideologija vsakdana, ki je pravzaprav precej manj univerzalna, kot se morda zdi tistim, ki so najverjetneje tipični primerki klientele tega filma.